

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ SON SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ*

Doç. Dr. Songül TÜMKAYA
Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü
stumkaya@cu.edu.tr

İlknur ÇAVUŞOĞLU
Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
İlköğretim Böl. Yük. Lis. Öğr.
ilkcav83@yahoo.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri ve tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, algıladıkları ekonomik düzey, mezun oldukları lise türü, yerleştirildikleri bölüm tercih sırası, genel not ortalamaları ve öğrenimini devam ettirirken barınma yerine göre aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemesidir. Ayrıca öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini etkileyen durumlara ilişkin görüşleri de belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma 2007-2008 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Lisans Programında öğrenim gören 137'si kız, 96'sı erkek olmak üzere toplam 233 son sınıf öğretmeni adayı ile yürütülmüştür. Araştırmada Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu(BMS) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini etkileyen durumları belirlemek için Görüşme Formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde nicel veriler t-testi ve varyans analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiş, nitel veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda öğretmen adayının %28,3'ünün tükenmişlik düzeylerinin çok düşük olduğu, %42,5'inin tükenmişlik tehlikesi yaşadığı, %20,6'sının tükenmişlik yaşadığı ve %8,6'sının ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının tükenmişlikleri sosyo ekonomik düzeye göre farklılık gösterirken, cinsiyet, mezun oldukları lise türü, öğrenim gördükleri tercih sırası, genel not ortalaması ve barınma yerine göre farklılaşmamıştır.

Nitel verilerin analizleri sonucunda ise düşük tükenmişlik yaşayan öğretmen adayları yüksek tükenmişlik yaşayanlardan farklı olarak okudukları bölümden beklentilerinin karşılandığı ve gelecekte umutlu olduklarını ifade etmişlerdir. KPSS, mesleki kaygılar, mesleğe hazır hissetme, mesleğin toplumda algılanan statüsü ve yaşanan problemlere yaklaşım biçimleri konusunda ise her iki grup da ortak görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler : Sınıf öğretmenliği, Öğretmen adayları, Tükenmişlik.

* Bu çalışma, İlknur Çavuşoğlu tarafından Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Songül Tümkaya danışmanlığında yapılan yüksek lisans tez çalışmasının özetidir.

An Analysis of the Burnout level of Primary School Teaching Department Student Teachers

ABSTRACT

This study aims to investigate Çukurova University, The Faculty of Education, The Department of Primary School Teaching fourth year-student teachers' burnout level and to see whether there are meaningful relations between this level and some variables; namely, gender, perceived economic level, the type of high school graduated, the rank of the university preference, the mean of scores and the accommodation during the university life. Also, the student teachers' point of views about situations that might be influential on their burnout level were taken.

This research was conducted in the 2007-2008 academic year, with 233 fourth year-Primary School Teaching Department student teachers (137 females, 9 males) at Çukurova University. In order to determine the burnout level, the short version of the Burnout Inventory (BMS) developed by the researcher, herself, and Personal Information Form were used. In addition; the Interview Forms prepared by the researcher were administered to the student teachers in order to find out possible influential factors on the student teachers' burnout level. T-test and variance analysis were conducted on the quantitative data and content analysis was performed on the qualitative data of the study.

The results showed that the burnout level of 66 student teachers out of 233 (28.3 %) was very low. 99 of them (42.5 %) faced the burnout danger and 48 of them (20.6 %) had the burnout problem. Lastly; 20 of them (8.6 %) experienced the burnout problem at a serious level. The student teachers' burnout level changed according to their socio-economic level. However; gender, the type of the high-school graduated, the range of university preference, the mean of scores and the accommodation did not show any changes.

As a result of the analysis on the qualitative data, different from the student teachers with high level of burnout, the student teachers with low level of burnout expressed their satisfaction from their department they went and they said that they were hopeful about the future. In terms of the exam for the selection of civil servant (KPSS), occupational fears, the feeling of being ready for the profession, the perceived status of the profession in the society and the approach of dealing with problems, both groups had the same ideas.

Keywords: Primary school teaching, Student teachers, Burnout.

Giriş

Yaşamda meydana gelen değişiklikler sebebi ile insanlar üzerinde oluşan baskı ve stresin yoğun olarak yaşanması sonucu bu durumu tanımlamak için 1970'li yıllarda literatüre Freudenberg tarafından kazandırılan ve insanların aşırı çalışmaları sonucunda işlerinin gereklerini yerine getiremez duruma gelmeleri anlamına gelen tükenmişlik kavramı o yıllardan itibaren yaygın bir araştırma konusu olmuştur. Daha sonra Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliğin en fazla kabul edilen modelini geliştirerek bu kavramı, duygusal tükenme, başarıda düşüklük ve duyarsızlaşmada görülen artış olarak tanımlamışlardır (Akt. Kırılmaz, Çelen ve Sarp, 2003).

Tükenmişlik kavramı, ilk olarak yoğun insan ilişkilerini gerektiren sağlık çalışanlarında incelenmeye başlanmış daha sonra ise öğretmenlik, polislik, yöneticilik gibi benzer iletişimi gerektiren meslek gruplarında da araştırma konusu olmuştur (Gündüz, 2004). Tükenmişlik insanlarla yüz yüze ilişki içinde olan meslek çalışanlarında oldukça sık rastlanan bir durum olduğundan, eğitim alanında çalışan kişiler tükenmişlik riski taşıyan gruplardan biridir. Eğitim alanında yapılan tükenmişlik araştırmalarının çoğu ise öğretmenler üzerinde yürütülmüştür.

Tükenme belirtisi genellikle çok başarılı olmak için yoğun ve dolu bir programla çalışan, her çalışmada kendi üzerine düşenden fazlasını yapan ve sınırlarını tanımayan kişilerde görülür. Böyle kişiler kendilerini aşan bir çalışma temposuna girdiklerinden dolayı belli bir süre sonra yapacakları işlere yetişemez olurlar ve uğradıkları başarısızlık sonucunda da büyük hayal kırıklıkları yaşarlar. Aşırı yük altına girmek, tükenmişliğe yol açan nedenlerden yalnızca bir tanesidir. Kişiler çalışma koşulları uygun olamadığında, işlerini severek yapamadıklarında ya da problemleriyle ilgili olarak uygun başa çıkma davranışları göstermedikleri zamanlarda da tükenmişlik belirtisi gösterebilirler (Ören ve Türkoğlu, 2006).

Meslek, kısa veya uzun, planlı veya plansız bir eğitim sonucu öğrenilen faaliyetlerdir (Kuzgun, 2000). Ayrıca meslek kişinin salt kendi doyumunu için değil başkalarının yararı için yaptığı ve karşılığında bir kazanç elde ettiği faaliyettir. Ülkemizde, genellikle bireyler program seçimlerinde ailesinin ve yakın çevresinin etkisinde kalarak, gerçekte ilgi duymadığı meslekle ilgili bölümleri seçebilmektedirler. Yetenek ve ilgilerine uygun olmayan mesleği seçen kişilerin çalışmaya karşı isteksiz, verimi düşük, yeniliklere karşı açık olmayan ve her zaman farklı bir mesleğe geçme gayretinde oldukları görülmektedir (Gümüş, 2006). Bu nedenlerden dolayı göreve ilk başlandığında mesleğin gerçekleri bireylere olumsuz duygular yaşatabilmektedir. Bu durumda da bireylerin tükenme yaşamaları kaçınılmazdır. Öğretmen adayları da mesleklerinin çalışma koşulları ile ilk olarak eğitim aldıkları dört yıllık fakülte programının son yılında öğretmenlik uygulaması dersinde uygulama okullarında karşılaşmakta, uygulama sırasında hem okuldaki çalışma ortamını, hem de okul içindeki idareci-öğretmen-öğrenci ilişkilerinin nasıl olduğunu yaşayarak öğrenmektedir.

Öğretmen adayları uygulama okullarına devam ettikleri sırada, asıl öğretmen olarak görevlerine başlamadan pek çok olumsuzluk ile karşılaşabilmekte, mesleklerinden ve çalışma ortamından soğuyabilmektedirler. Birçok faktör bunun nedenleri arasında sayılabilir. Bu nedenler kişinin kendisinden kaynaklı nedenler ve çevreden kaynaklı neden olarak iki grupta toplanabilir. Kişinin kendisinden kaynaklı

nedenler arasında, seçilen mesleğin kişiye ne kadar uygun olduğu söylenebilir. Çünkü öğretmenlik mesleği ayrı bir yetenek gerektiren özel bir meslektir. Öğretme yeteneği ve öğretmeyi sevmeye gibi birçok özelliğe sahip olan bireyler bu mesleği severek isteyerek yapabilir, yıpratıcı koşullara karşı daha dirençli olabilirler. Çevreden kaynaklı nedenler arasında ise sınıflarında aktif olarak derse girdikleri, kendilerine rehberlik etmesi beklenen sınıf öğretmenlerinin desteğini görememeleri, sınıfta, öğretmenler odasında ya da okul içindeki diğer mekânlarda kendilerinin öğretmen olarak kabul edilmemesi ve bunun öğrencilere de hissettirilmesi ve eksiklerinden dolayı olumsuz yönde eleştirilmeleri sayılabilir.

Öğretmen adaylarını, meslek seçimi dışında mesleğe karşı olumsuz yönde etkileyen nedenlerden biri de Kamu Personeli Seçme Sınavıdır (KPSS). Eğitimi tamamlamış ve iş yaşamına adım atacak olan üniversite gençliğinin önemli bölümünü oluşturan öğretmen adayları mezun olduktan sonra girecekleri KPSS nedeniyle psikolojik sorunlar yaşamakta ve zorlanmaktadır. Bu zorlanmalar depresyon, kaygı ve umutsuzluk düzeyini büyük oranda arttırmaktadır (Tümekaya, Aybek ve Çelik, 2007).

Lisans eğitimlerini tamamlayıp öğretmen olmaya hak kazanan gençler devletin kadro açmaması nedeniyle bekleyen öğretmenler yığına eklenmektedirler. Bunun da öğretmen adaylarının gelecek kaygısı yaşamalarına neden olduğu söylenebilir. Bu sorunlar öğretmen adaylarının stres yaşamalarına yol açmaktadır. Tükenmişlik kavramının strese dayalı bir kavram olduğu düşünülürse, öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamaları da kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı araştırmanın amacı, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programı son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini ve tükenmişliklerinin; cinsiyet, kendilerini algıladıkları ekonomik düzey, mezun oldukları lise türü, yerleştirildikleri bölüm tercih sırası, genel not ortalamaları ve öğrenimini devam ettirirken barındıkları yere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırmada ayrıca görüşme yoluyla öğretmen adaylarının tükenmişliklerini etkileyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi de amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma öğretmen adaylarının tükenmişlik ne durumda olduğunu ve tükenmişliğin, cinsiyet, kendilerini algıladıkları ekonomik düzey, mezun oldukları lise türü, öğrenim gördükleri programı tercih sırası, genel not ortalamaları ve öğrenim görürken barındıkları yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelediği betimsel bir çalışmadır. Ayrıca tükenmişlikle ilgili görüşlerin alınması için nitel araştırmalarda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmada çalışma evreninin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle araştırmanın örneklemini 2007-2008 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Lisans Programında öğrenim gören 4. sınıf öğretmen adaylarının tamamı oluşturmuştur. Ancak araştırmada veri toplama araçları

uygulanırken öğrencilerin okulda bulunamayışı nedeniyle 137'si kız, 96'sı erkek olmak üzere toplam 233 öğretmen adayına ulaşılmıştır.

Çalışma evreni ve çalışma grubundaki öğrencilerin öğrenim türü ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma evreni ve örneklemindeki öğretmen adaylarının öğrenim türü ve cinsiyetlerine göre dağılımı

Öğretim Türü	Cinsiyet								Toplam		
	Kız				Erkek				Çal. Evreni	Çal. Grubu	
	Çalışma Evreni		Çalışma Grubu		Çalışma Evreni		Çalışma Grubu				
n	%	n	%	n	%	n	%	n	n	%	
Birinci Öğretim	84	57.1	82	57.3	63	42.8	61	42.7	147	143	97.2
İkinci Öğretim	57	55.3	55	61.1	46	44.6	35	38.9	103	90	87.3
Toplam	141	56.4	137	58.8	109	43.6	96	41.2	250	233	93.2

Tablo 1 incelendiğinde birinci öğretimdeki öğrencilerin % 97.28'sine, ikinci öğretim öğrencilerinin de % 87.38'ine ulaşıldığı görülmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında çalışma evreninin %56.40'nı kız, %43.60'nı erkek öğrenciler oluşturduğu gözlenmektedir. Çalışma grubunda bu değerler sırasıyla %58.80 ve %41.20'dir. Toplam açısından bakıldığında % 93.20'lik bir oranda öğrenciye ulaşıldığı ve bu sayının çalışma evrenini temsil ettiği kabul edilebilir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada bağımlı değişkene ilişkin verilerin toplanmasında Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu kullanılmıştır. Ele alınan bağımsız değişkenleri belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada nitel araştırma yönteminden de yararlanıldığından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış Görüşme Formu öğretmen adaylarına uygulanmıştır.

Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu (The Burnout Measure Short Version –BMS): Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu, Pines(2005) tarafından geliştirilmiş ve 1 (Hiç) ile 7 (Daima) arasında yanıt seçenekleri olan 10 maddeden oluşmaktadır. Faktör analizi çalışmasında maddelerin toplam varyansın % 64.8'ini açıklayan üç faktörde toplandığını ancak aracın tek boyutlu olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir. Farklı etnik köken, meslek ve öğrenci gruplarından elde edilen verilerle bulunan ölçeğin iç tutarlık katsayıları .85 ile .92 arasında değişmektedir. Üç ay ara ile öğrenci grubunda test-tekrar test katsayısı ise .74'tür.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Tümkaya, Çam ve Çavuşoğlu (2009) tarafından bu çalışmanın örneklemindeki öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Toplanan verilerle önce açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analizde KMO= .91 ve $\chi^2= 1308.33$ ($p < 0.0001$) değerleri elde edilmiştir. Bu değerler, toplanan verilerin faktör analizi çalışmasının

yapılmasına olanak verdiğini göstermektedir. Açıklayıcı faktör analizi(AFA) sonucunda öz değeri 1.00'dan büyük olan sadece bir faktör ortaya çıkmıştır. Maddelerin ortak varyans değerlerinin ise.29 ile.75 arasında değiştiği görülmüştür. Bu faktörün öz değeri 5.59, varyansın da % 55.92'sini açıklamaktadır. Ölçekte yer alan 10 madde söz konusu faktöre .54 ile .87 arasında değişen değerler ile yüklenmişlerdir. Bu analiz sonucuna göre doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmış ve benzer şekilde bu faktörün öz değeri (5.59) ve varyansı açıklama yüzdesi (55.92) değişmemiştir. Ancak maddelerin ortak varyans değerlerinin.24 ile.75 arasında değiştiği görülmüştür.

Aracın benzer ve farklı yapılar geçerliği için yapılan analizlerde Tükenmişlik Ölçeği Kısa Versiyonu puanlarının Yaşam Doyumu Ölçeği puanlarıyla -.48, Depresyon puanlarıyla .73, Anksiyete puanlarıyla .70 ve Stres puanlarıyla da .70 korelasyon değerleri göstermiştir ($p < .01$). Ölçeğin güvenilirliğine Cronbach Alfa ve test-tekrar test teknikleriyle bakılmıştır. İç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .91 ve dört hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır.

Tükenmişlik puanı 10 maddeye verilen cevaplar toplanıp 10'a bölünmesiyle bulunmaktadır. Elde edilen puan 2.4 veya altındaysa tükenmişlik derecesinin düşük; 2.5 ile 3.4 arasındaysa tükenmişlik tehlikesinin olduğunu; 3.5 ile 4.4 arasında ise tükenmişlik yaşandığını; 4.5 ile 5.4 arasında ise ciddi tükenmişlik problemi olduğu; 5.5 ve üstü puan ise en kısa zamanda profesyonel yardım alınması gerektiğini göstermektedir.

Kişisel Bilgi Formu (KBF): Kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu araçla araştırmaya katılanların araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlerle ilgili bireyler hakkında bilgi toplanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya katılanların cinsiyet, algılanan sosyo-ekonomik düzey, mezun oldukları lise türü, öğrenim gördüğü programın tercih sırası, genel akademik not ortalaması ve kaldıkları yerin belirlenmesi için bu etmenleri içeren sorular yer almıştır.

Görüşme Formu(GF): Görüşme formunda katılımcıların uygulamaya katıldıkları zamanda ruhsal durumları, okudukları bölüm ve gelecekleri ile ilgili düşüncelerini yansıtabilecek sorular yer almaktadır. Ruhsal durumları ile ilgili sorularda tükenmişlik puanlarını etkileyen özel nedenler olup olmadığı varsa bu nedenlerin neler olduğunu belirlemek, okudukları bölümle ilgili sorularda bölümleri ile ilgili tercih ettikleri dönem ve okudukları dönemde bölümle ilgili düşüncelerini öğrenmek ve bunların tükenmişliklerini nasıl etkilediğini değerlendirmek, gelecekleri ile ilgili sorularda ise düşledikleri hayat ve bu hayattan beklentilerinin neler olduğunu mesleklerini ve kendilerini yaşam içinde nereye koyduklarını öğrenmek ve değerlendirmek için sorulan sorulardır.

Hazırlanan görüşme formu Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görev yapan öğretim elemanlarına inceletilip uzman görüşleri alındıktan sonra, son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış formda yer alan bu soruların yanı sıra, görüşmeler sırasında gerekli görüldükçe ek sorular da yöneltilmiştir. Görüşmelerde kullanılan yarı yapılandırılmış form ek 3'te sunulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin uygulamaları 2007-2008 öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nicel verilerin toplanma işlemi sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Uygulanan ölçeklerin değerlendirilmesi sonucu tükenmişlik düzeyi yüksek ve düşük olanlardan rastgele seçilen beşer kişiye araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formundaki sorular sorularak cevaplar alınmıştır. Yaklaşık 20 dakika süren

görüşmeler verilen cevapların o anda yazılması ile toplanmıştır. Toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak yaklaşık 10 sayfa veri elde edilmiştir. Nicel veriler SPSS 11.5 programıyla analiz edilmiştir. Analizlerde t testi ve tek yönü varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak ölçüt alınmıştır.

Nitel veriler ise araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formundaki açık uçlu soruların sorulması ve cevapların anında yazılması ile elde edilmiştir. Sorulan sorulara verilen cevapların ortaya koyduğu bulgular aynı zamanda nicel verileri yorumlarken de kullanılmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesi, içerik analizine uygun olarak yapılmıştır. Nitel verilere ilişkin analizler yapılırken her bir katılımcıya birer kod ad verilmiş (YK1, YE2, DE1 gibi) ve bulguların sunumunda kodlarla birlikte alıntılara yer verilmiştir. Algıladıkları sosyo ekonomik düzeye ilişkin KBF' de alt, orta ve üst olmak üzere üç sosyo-ekonomik düzeye yer verilmiştir. Fakat öğretmen adaylarından hiçbirinin kendisini üst sosyo-ekonomik düzeye sahip olarak algılamadığı görülmüş ve sosyo-ekonomik düzey alt ve orta olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir.

Bulgular

Sınıf öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik puanlarının frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Sınıf öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri

Tükenmişlik Düzeyi	f	%
Çok Düşük	66	28.3
Tehlike Var	99	42.5
Tükenmişlik Yaşıyor	48	20.6
Ciddi Tükenmişlik	20	8.6
Toplam	233	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, 233 öğretmen adayının 66'sının (%28.3) tükenmişlik puanlarının çok düşük olduğu, 99'unun (%42.5) tükenmişlik tehlikesi yaşadığı, 48'inin (%20.6) tükenmişlik yaşadığı, 20'sinin (%8.6) ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet, algıladıkları sosyo-ekonomik düzey, mezun olunan lise türü, öğrenim gördükleri programı tercih sırası, genel not ortalaması ve öğrenim görürken barındıkları yere göre tükenmişlik düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Öğretmen adaylarının cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, mezun olunan lise türü, öğrenim gördükleri programı tercih sırası, genel not ortalaması ve öğrenim görürken barındıkları yere göre tükenmişlik düzeylerine ilişkin bulgular

Değişkenler	Kategori	n	X	Ss	t/ F	p
Cinsiyet	Kız	137	2.11	0.85	0.302*	p>0.05
	Erkek	96	2.07	1.00		
Algılanan	Alt	33	2.51	1.06	2.91*	p<0.05

Sos-Eko. Düzey	Orta	200	2.02	0.86		
	Genel	107	2.09	0.98		
Mezun Olunan Lise Türü	Süper	43	2.23	0.89	0.497**	p>0.05
	Anadolu	69	2.03	0.82		
	Öğretmen	14	2.00	0.78		
Tercih Sırası	1-5	182	2.14	0.92	1.193**	p>0.05
	6-10	32	1.90	0.89		
	11 ve +	19	1.95	0.78		
Genel Not Ortalaması	3.50-4.00	12	1.91	1.00	1.055**	p>0.05
	3.00-3.49	73	2.04	0.81		
	2.50-2.99	106	2.06	0.83		
Barınma Yeri	2.00-2.49	42	2.31	1.00	1.107**	p>0.05
	Aile	113	2.08	0.90		
	Yurt	54	2.24	0.80		
	Öğrenci evi	66	2.10	1.00		

* t, ** F değerlerini göstermektedir

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri ile cinsiyet, mezun olunan lise türü, öğrenim gördükleri programı tercih sırası, genel not ortalaması ve öğrenim görürken barındıkları yer arasında anlamlı bir fark bulunmazken, algıladıkları sosyo-ekonomik düzey ile tükenmişlik arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Nitel verilere ilişkin yapılan çözümlenmelerde öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerini etkileyen faktörlerin neler olduğu aranmıştır. Yapılan görüşmelerde öğretmen adaylarının sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki Tablo 4’de özetlenmiştir.

Tablo 4: Nitel verilere ilişkin özet bulgular

DÜŞÜK TÜKENMİŞLİK YAŞAYAN ÖĞRETMEN ADAYLARI	YÜKSEK TÜKENMİŞLİK YAŞAYAN ÖĞRETMEN ADAYLARI
Soru 1: Şu anda sizi en çok düşündüren ve canınızı sıkın olay nedir?	
4 kişi KPSS, 1 kişi özel hayatı ve ailesi ile ilgili sorunlar	2 kişi KPSS, 2 kişi memur olarak çalıştıkları için öğretmenliğe geçiş yapama, 1 kişi arkadaş çevresi ile ilgili sorunlar
Soru 2: Tercih ettiğiniz bölümde beklentilerinize cevap bulabildiniz mi?	
2 kişi, evet ama tatmin edici değil, 3 kişi evet	3 kişi, bölümden beklentim olmadı, 2 kişi evet
Soru 3: Yeniden seçme şansınız olsa aynı bölümü tercih eder miydiniz?	
3 kişi hayır, 2 kişi evet	3 kişi hayır, 2 kişi evet
Soru 4: Kendinizi bu mesleği yapmak için hazır hissediyor musunuz?	
5 kişi evet hazırım ama tecrübe kazandıkça daha iyi olacağım	5 kişi evet hazırım ama tecrübe kazandıkça daha iyi olacağım

Soru 5: Mesleğinizle ilgili sizi düşündüren durumlar nelerdir?	
5 kişi göreve başlanılan yerdeki çalışma koşulları, kültür farkı ve tecrübesizlik	5 kişi göreve başlanılan yerdeki çalışma koşulları, kültür farkı ve tecrübesizlik
Soru 6: En çok neyi yapmaktan yoruldunuz?	
2 kişi KPSS 2 kişi özel hayattaki sorunlar 1 kişi hiçbir şey	3 kişi KPSS 1 kişi ödev yapmak ve derslere devam zorunluluğundan derse katılmak 1 kişi özel hayattaki sorunlar
Soru 7: Sizce öğretmenlik toplum içinde nasıl bir statüye sahip?	
5 kişi aslında saygın bir meslek fakat çalışma şartları, maaş vb. nedeniyle herkes böyle düşünmüyor. Çevreye göre toplumun bakış açısı değişiyor.	5 kişi aslında saygın bir meslek fakat çalışma şartları, maaş vb. nedeniyle herkes böyle düşünmüyor. Çevreye göre toplumun bakış açısı değişiyor.
Soru 8: Geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?	
4 kişi ümitliyim çok parlak görüyorum, mutlu olacağım. İyi bir öğretmen olacağım. 1 kişi gelecekte riskler alacağım, ticaretle uğraşmayı düşünüyorum çünkü çok para kazanmak, rahat ve huzurlu bir hayat yaşamak istiyorum.	1 kişi iyi görmüyorum, olumsuzluklar görüyorum 2 kişi umutla bakıyor 1 kişi ÖSS ye yeniden girip istediğim bölümü kazanırsam mutlu olacağım 1 kişi umurumda değil kendimi ölüme bile hazır hissediyorum.
Soru 9: Bir problemle karşılaştığınızda bu problemi çözmek için neler yaparsınız?	
3 kişi problemi çözmek için gayret ederim. Önce kendim problemi çözmeye çalışırım, yetersiz kaldığımda başkalarından yardım isterim. Her şekilde üstesinden gelirim. 2 kişi genelde çevreme danışırım, onlardan yardım alırım	2 kişi problemi çözmek için gayret ederim. Önce kendim problemi çözmeye çalışırım, yetersiz kaldığımda başkalarından yardım isterim. Her şekilde üstesinden gelirim. 3 kişi genelde çevreme danışırım, onlardan yardım alırım

Verilen cevaplardan elde edilen bulgularda okurken memur olarak atanıp çalışmanın, gelecekte beklenenleri ve geleceklerini nasıl gördüklerinin, okudukları bölümden beklentilerinin karşılanmasının öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamalarında etkili olduğu; KPSS'nin, ailevi sorunlar ve özel hayatta yaşanan sorunların, okudukları program ile ilgili düşüncelerinin, öğretmenlik mesleğini yapmada kendilerini yeterli görme durumlarının, mesleki kaygılarının ve öğretmenlik mesleğinin toplum tarafından algılanışı ile ilgili görüşlerinin tükenmişlik üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Çalışma grubunda yer alan son sınıf öğretmen adayının %28.3 tükenmişlik puanlarının çok düşük olduğu, %42.5 tükenmişlik tehlikesi yaşadığı, %20.6 tükenmişlik yaşadığı, %8.6 ciddi düzeyde tükenmişlik yaşadığı görülmektedir. Bu çalışmada alınan sonuçlar literatürdeki araştırma bulgu ve görüşleriyle tutarlılık göstermektedir. Öğretmen adaylarının tükenmişliğine yönelik yapılan araştırmalarda da çeşitli değişkenlere bağlı olarak öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşadığı sonucu bulunmuştur (Ören ve Türkoğlu, 2006; Goddard ve O'Brien, 2007; Fimian ve Blanton, 1987; Fives, Hamman ve Olivarez, 2005). Benzer sonuçları gösteren bu bulgulara

dayanarak öğretmen adaylarının birçok etkene bağlı olarak tükenmişlik dereceleri farklı olsa da tükenmişlik sendromunu yaşadıkları söylenebilir.

Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç öğretmenlerle yapılmış bazı çalışma sonuçları ile örtüşmektedir (Dolunay 2002; Sarp, Çelen ve Kırılmaz 2003; Maraşlı 2005; Güdük ve arkadaşları 2005; Çavuşoğlu 2005; Özipek-Karabıyık 2006; Özcan 2008). Fakat cinsiyet ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmalarda farklı sonuçların da elde edildiği görülmüştür. Bazı çalışmalarda erkeklerdeki tükenmişliğin kadınlardan daha fazla olduğu bildirilirken (Tümkiye (1996)), bazılarında ise tersi bir sonuç bulunmuştur (Baysal, 1995; Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005; Izgar, 2001; Ergin, 1992; Weckwerth ve Flynn, 2006). Görüldüğü gibi tükenmişlik puanları üzerinde cinsiyet faktörünün etkisine ilişkin elde edilen çalışma sonuçları farklılık gösterebilmektedir.

Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermektedir. Kendini alt sosyo-ekonomik düzeyde algılayanların, orta sosyo-ekonomik düzeyde algılayanlara göre tükenmişlik düzeyleri yüksek çıkmıştır. Araştırma sonuçları sosyo-ekonomik düzey arttıkça tükenmişliğin azaldığı yönündedir (Tümkiye, 1996; Altıntaş, 1997; Dolunay, 2002; Maraşlı, 2005; Özcan, 2008). Bu sonuç orta sosyo-ekonomik düzeye sahip kişilerin daha yüksek standartlarda yaşamaları, toplumda kendilerini algılama biçimleri, kendilerine olan güvenlerinin daha fazla olması ile açıklanabilir.

Öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyleri mezun oldukları lise türüne göre farklılık göstermemektedir. Verilen derslerin içerikleri bakımından mesleğin çalışma şartlarını bilerek okudukları programa daha bilinçli gelmeleri ve mesleğe daha olumlu bakmaları açısından öğretmen lisesi mezunlarının tükenmişlik düzeylerinin düşük olması yönünde bir sonuç beklenirken, bu sonuç lise türüne göre tükenmişlik düzeyi beklentisini karşılamamıştır. Bu durumda üniversite son sınıfa devam eden öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamalarında lise türünün etkili bir faktör olmadığı söylenebilir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri alanı tercih sırasına göre de tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Bu bulgu yapılan benzer araştırmaları desteklememektedir. Çetinkaya (2009), öğretmenlik mesleğini ilk beş sırada tercih eden öğretmen adaylarının mesleğe diğer gruplara göre daha olumlu baktıkları sonucuna ulaşmıştır. İlk tercihlere genelde en çok istenen ve sevilen bölümlerin yazıldığı düşünüldüğünde sonucun böyle çıkması beklenebilir. Ancak bu araştırmada tercih sırası değişkenine göre tükenmişliğin farklılaşmaması öğretmen adaylarının tercih sırası ne olursa olsun aynı koşullarda eğitim aldıkları için tercih sırasının tükenmişliğe etkisinin olmadığı ile açıklanabilir.

Öğretmen adaylarının genel not ortalamasına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farkın olmadığı görülmüştür. Bu durumda üniversite son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamalarında akademik başarılarının etkili bir faktör olmadığı söylenebilir. Bu sonuç mezun olduğunda genel not ortalamasının mesleğe başlamada etkisinin olmaması, geçerli bir not almanın yeterli olmasıyla açıklanabilir.

Öğretmen adaylarının öğrenimlerini sürdürürken barındıkları yere göre tükenmişlik düzeyleri arasında da anlamlı fark bulunmamıştır. Bu durumda üniversite son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişlik yaşamalarında öğrenim görürken

barındıkları yerin etkili bir faktör olmadığı söylenebilir. Bu bulgu öğretmen adaylarının kendilerini öğrenim süresince barınacakları yere ve şartlara hazırlamaları ve tükenmişliklerini etkileyecek boyutta sıkıntı yaşamadıkları ile açıklanabilir

Araştırma kapsamında analizler sonucunda tükenmişlik puanı yüksek ve düşük bulunan beşer kişi ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılara dokuz soru yöneltilmiştir. İlk olarak öğretmen adaylarına **Şu anda sizi en çok düşündüren ve canınızı sıkın olay nedir?** sorusu sorularak araştırma yapıldığı zamanda nasıl bir ruh hali içinde oldukları ve tükenmişlik puanlarına etkisi öğrenilmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların tamamının öncelikli düşündükleri durumun *KPSS* olduğu görülmüştür. Bu durumun genelde tüm öğretmen adaylarının sorunu olması ve hepsinin bu sınavla karşı karşıya olması *KPSS*'nin tükenmişlik puanını etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim öğretmen adaylarının hemen hepsinde bu kaygının yaşandığı gözlenmiştir. Ayrıca bu durum tercih ettikleri bölümde böyle bir sınavın olduğunu bilmeleri ve eğitim süresi boyunca bu duruma kendilerini alıştırmalarından da kaynaklanabilir.

Bunun yanında yüksek tükenmişlik puanına sahip iki kişinin memur olmaları nedeniyle öğretmenlik mesleğine geçiş yapamama durumu ile karşı karşıya olmalarından dolayı sıkıntı yaşadıklarını, yüksek tükenmişlik puanına sahip diğer bir öğretmen adayının arkadaş çevresinde mutlu olmadığını ve düşük tükenmişlik puanına sahip bir öğretmen adayının ise özel hayatı ve ailesi ile ilgili problem yaşadığını söylemiştir. Bakıldığında her iki grupta da özel hayat ve ailevi sorunların yaşandığı görülmektedir. Benzer sorunları dile getirmeleri öğretmen adaylarının özel hayat ve ailevi sorunlarının tükenmişlik yaşamalarına etkisinin olmadığı söylenebilir.

İkinci olarak ise **Tercih ettiğiniz bölümde beklentilerinize cevap bulabildiniz mi?** sorusuna yanıt aranmış öğretmen adaylarının tercih ettikleri bölümle ilgili düşünceleri ve bölümün kendilerini ne düzeyde tatmin ettiğini öğrenerek bu durumun tükenmişlik puanlarına etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Beklentilerine cevap bulabildiklerini ifade eden öğretmen adaylarının tükenmişlik düzeyinin düşük olması öğretmen adaylarının bilinçli tercih yaptıklarını ve istedikleri eğitimi aldıklarını bu durumun da kişilerin tükenmişlik düzeyine etkisinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Burada meslek tercih ederken meslekler ile ilgili bilinçli olunması ve belli bir amaç doğrultusunda meslek tercih edilmesi tükenmişlik durumlarını olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Üçüncü soruda **Yeniden seçme şansınız olsa aynı bölümü tercih eder miydiniz?** sorusu sorulmuş, öğretmen adaylarının 4 yıl sonunda tercih ettikleri bölüm ve kendilerini değerlendirerek öğretmenlik mesleğinin kendilerine ne derece uygun gördüklerini öğrenmek amaçlanmıştır. Yüksek ve düşük tükenmişlik puanına sahip iki kişinin seçme şansı olduğunda aynı bölümü tercih etmeyeceklerini söyledikleri görülmüş, yine aynı şekilde iki kişinin de tekrar aynı bölümü seçebileceklerini söylemeleri, her iki grubunda benzer düşüncelerde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç kişilerin bölümle ilgili düşüncelerinin tükenmişlik puanlarını etkilemediği şeklinde yorumlanabilir.

Dördüncü olarak **Kendinizi bu mesleği yapmak için hazır hissediyor musunuz?** sorusuna cevap aranmış, dört yıllık bir eğitim sonucunda öğretmen adaylarının mesleği yapmaya kendilerini hazır hissedip hissetmediklerini öğrenmek amaçlanmıştır. Katılımcıların çoğu kendini mesleğini yapmaya hazır hissettiklerini, ilk

zamanlarda biraz zorluk yaşayabileceklerini zamanla mesleklerini daha iyi yapacaklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlik mesleğinin yaşayarak daha iyi öğrenileceğini, tecrübeler ile daha verimli bir öğretmen olacaklarını düşündükleri görülmektedir. Görüşme yapılan bütün öğretmenlerin kendilerini mesleklerine hazır hissettiklerini söylemeleri tükenmişlik puanlarını etkileyecek bir eksiklik hissetmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Beşinci soru **Mesleğinizle ilgili sizi düşündüren durumlar nedir?** sorusudur. Öğretmen adaylarının mesleki kaygılarının ne olduğu, öğretmenlik mesleğini yapmada kendilerini tedirgin eden durumların neler olduğunu öğrenmek ve bu durumların tükenmişliğe etkisi öğrenilmek amaçlanmıştır. Genelde tüm öğretmen adayları atanılan yerdeki çalışma koşullarının, kültür farkının ve tecrübesizliğin tedirginlik yarattığını belirtmişlerdir. Türkiye şartlarında sınıf öğretmenlerinin çalışma şartlarının zorluğu bilinmektedir. Hem fiziksel şartlar, hem farklı kültürlere uyumun zorluğu, hem de iş hayatındaki bazı zorluklar düşünüldüğünde öğretmen adaylarının bu yöndeki kaygılarında haklı oldukları söylenebilir. Fakat hem düşük hem yüksek tükenmişlik puanına sahip öğretmen adaylarının aynı kaygıyı taşıması bu durumun tükenmişlik puanına etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Altıncı olarak öğretmen adaylarına **En çok neyi yapmaktan yoruldunuz? Neden?** diye sorulmuştur. Görüşmenin yapıldığı zamanda öğretmen adaylarını yoran, onlara bıkkınlık duygusu yaşatan durumların neler olduğu sorulduğunda hem düşük, hem yüksek tükenmişlik puanına sahip öğretmen adayları çoğunlukla ortak olarak KPSS'ye çalışmak, ödev yapmak ve özel hayatı ile ilgili sıkıntı yaşamak diye ifade etmişlerdir. Bu yanıtlardan hem düşük hem yüksek tükenmişlik puanına sahip öğretmen adaylarının benzer sıkıntılar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle KPSS, ödev yapma ve özel sorunların öğretmen adaylarının tükenmişlik puanını etkilemediği söylenebilir.

Yedinci soruda ise öğretmen adaylarına **Sizce öğretmenlik toplum içinde nasıl bir statüye sahip?** sorusu sorulmuş öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin toplum içinde algılanışı ve öğretmenlik mesleği ile ilgili düşüncelerinin ne olduğunu öğrenmek amaçlanmıştır. Öğretmen adayları öğretmenlik mesleğini saygın bir meslek olarak gördüklerini fakat toplumun bakış açısının bölgeye göre değiştiğini belirtmişlerdir. Buradan hareketle öğretmen adaylarının mesleklerinin statüsü ile ilgili düşüncelerinin tükenmişlik düzeyini etkilemediği görülmüştür. Çünkü hem yüksek hem de düşük tükenmişlik puanına sahip öğretmen adaylarının aynı düşünceye sahip olduğu anlaşılmıştır.

Sekizinci soruda **Geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?** sorusu sorularak öğretmen adaylarının gelecekle ilgili düşüncelerini, yaşamlarının nasıl devam ettirmek istediklerini gelecekte kendilerini nerede gördüklerini öğrenmek amaçlanmıştır. Ailevi nedenler, maddi durum, özel nedenler gibi pek çok sebebin öğretmen adaylarının geleceğe ilişkin görüşlerini etkilemiştir. Düşük tükenmişlik puanına sahip öğretmen adaylarının geleceğe daha umutla baktığını, yüksek tükenmişlik puanına sahip öğretmen adaylarının geleceğe karamsar baktıkları görülmüştür. Bu durum öğretmen adaylarının geleceğe bakış açılarının tükenmişlik puanlarını etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Son soru olarak öğretmen adaylarına **Bir problemle karşılaştığınızda bu problemi çözmek için neler yaparsınız?** sorusu sorulmuştur. Öğretmen adaylarından hem yüksek hem de düşük tükenmişlik puanına sahip olanların karşılaştıkları probleme yaklaşımları ve problemi çözme yöntemlerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Probleme yaklaşım ve çözüm yönteminin öğretmen adaylarının tükenmişlik puanlarında etkisinin olmadığı söylenebilir.

Sınıf öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının tükenmişliklerinin bazı değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada sonuçlar doğrultusunda yapılabilecek bazı öneriler şu şekilde sıralanabilir. (1)Yapılan görüşmelerde bazı öğretmen adaylarının tercih ettikleri bölümden beklentileri olmayarak tercih yaptıkları görülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında meslek seçimi yapmadan önce öğrencilere meslekler hakkında iyi bir meslek rehberliği yapılmalı, öğretmenlik mesleğini tercih edecekler için bu meslek için gerekli yetenek ve beceriler ile mesleğin çalışma koşulları ve eğitim programı hakkında bilgi verilmesi daha sağlıklı bir tercih için faydalı olacaktır. (2)Mesleğine hazırlarken öğretmen adaylarına kendini tanıması ve kişisel gelişimine katkısı olacak programlara daha çok yer verilmelidir. (3)Öğretmen yetiştiren tüm kurumlarda tükenmişlik ve nedenleri öğretmen adaylarına tanıtılmalı, tükenmişliğin süreçleri hakkında bilgi verilmeli, sonuçlarından haberdar edilmeli ve belirtilerine karşı duyarlı olup tedbirli olmaları sağlanarak, başa çıkabilme becerileri öğretilmelidir.

Kaynakça

- Altıntaş, E. (1999). Teknik öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini etkileyen bazı faktörler ve yordayıcı değişkenler, *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri* S.4, 219-243, Eskişehir.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 115-129.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çavuşoğlu, İ. (2005). *Endüstri meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çetinkaya, Z. (2009). Türkçe öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının belirlenmesi, 4 Mayıs 2009 tarihinde <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden alınmıştır.
- Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması, *VII. Ulusal Psikoloji Bilimsel Çalışmaları, Hacettepe Üniversitesi VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını*, 143-153, Ankara.
- Gümüş, H. (2006). *Farklı mesleklerde çalışanların iş ve yaşam doyumlarının tükenmişlik düzeyleri açısından karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dolunay, A.B. (2002). Keçiören lisesi genel liseler-teknik-ticaret-meslek liselerinde görevli öğretmenlerde tükenmişlik durumu araştırması, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55(1),51-62.
- Fimian, M. J. & Blanton, L. P. (1987). Stress, role, and burnout problems among teacher trainees and first-year teachers. *Journal of Occupational Behavior*, 8, 157-165.

- Fives, H., Hamman, D. & Olivarez, A. (2005). Does burnout begin with student teaching? Texas Tech University. 12 Nisan 2007 tarihinde www6.tlct.ttu.edu/hfives/Fives_Hamman&Olivarez_AERA2005.pdf adresinden alınmıştır.
- Güdük, M., Erol, Ş., Yağcıbulut, Ö., Uğur, Z., Özvarış, Ş.B. ve Aslan, D. (2005). Ankara 'da bir tıp fakültesinde okuyan son sınıf öğrencilerde tükenmişlik sendromu, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14(8),169-173.
- Gündüz, B. (2004).*Öğretmenlerde tükenmişliğin akılcı olmayan inançlar ve mesleki bazı değişkenlere göre yordanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Goddard, R. & O'Brien, P. (2007). Preservice teacher education and beginning teacher burnout, *Paper Presented at the Annual Meeting in Australian Association for Research in Education Annual Conference 2006*, 27-30 Nov 2006, Adelaide, Australia.
- Izgar, H.(2001). *Okul yöneticilerinde tükenmişlik*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Kırılmaz, A.Y., Çelen, Ü. ve Sarp, N. (2003). İlköğretimde çalışan bir öğretmen grubunda tükenmişlik durumu araştırması, *İlköğretim-Online*, 2(1), 2-9.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı, uygulamalar kuramlar*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 23, 27-33.
- Ören, N. ve Türkoğlu, H. (2006). Öğretmen adaylarında tükenmişlik, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İlke)*, 16.
- Özcan, T. (2008). *Pendik bölgesinde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özipek-Karabıyık, A. (2006). *Ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tümkaya, S. Aybek, B. ve Çelik, M.(2007). KPSS'ye girecek öğretmen adaylarındaki umutsuzluk ve durumluk-sürekli kaygı düzeylerini yordayıcı değişkenlerin incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi(KUYEB)*, 7(2), 953-974.
- Tümkaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tümkaya, S., Çam, S. ve Çavuşoğlu, İ. (2009). Tükenmişlik ölçeği kısa versiyonu'nun Türkçe'ye uyarılama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 387-398.
- Weckwerth, A. C. & Flynn, D. M.(2006). Effect of sex on perceived support and burnout in university students, *College Student Journal*, 40(2), 237-249.